

BEDÂIU's-SANÂİ'

(بدائع الصنائع)

Kâsânî'nin

(ö. 587/1191)

Hanefî fıkıhına dair eseri.

Tam adı *Bedâ'î' u's-şanâ'î' fi tertîbi's-şerâ'î'* olan eser, özellikle tertip ve metot bakımından klasik Hanefî fıkıh kitapları arasında önemli bir yer tutar. Mukaddimesinde zikredildiği üzere müellife göre eser yazmanın asıl maksadı bilgilere ulaşmayı ve onları anlamayı kolaylaştırmak, istifade alanını mümkün olduğu kadar genişletmektir. Bu da ayrıntılı bilgileri genel kaide ve esaslara bağlayarak ele almakla mümkün olur. Daha önceki müelliflerin bu noktaya fazla önem vermediklerini belirten Kâsânî, hocası Alâeddin es-Semerkandî'yi takip ederek eserinde bunu gerçekleştirmeye çalıştığını söyler (*Bedâ'î'*, I, 2). Gerçekten de Kâsânî bu eserinde her konunun başında bir ana plan verir ve meseleleri bu plana göre ele alarak sistemli bir şekilde işler. Meselelerin dayandıkları naklî ve akfî delillerle birlikte ele alındığı ve farklı görüşlerin bu açıdan tahlil ve tenkit edildiği eserde müellif önce Hanefî mezhebinin usul ve kaidelerine göre kuvvetli ve tercihe değer bulunduğu görüşü verir, daha sonra da diğer görüşleri zikreder. Delillerin tartışmasına ise muhalif görüşlerden başlar, sonra esas aldığı görüşün delillerine geçer. Ebû Hanîfe ve talebelerinin yanında daha sonraki büyük Hanefî âlimlerin görüşlerine de yer verilen eserde sık sık İmam Şâfiî'nin, bazan da İmam Mâlik'in görüşlerine temas edilir. Gerek görüş ve delillerin sıralanışı gerek İmam Şâfiî ve

Mâlik'in görüşlerinin zikredilmesi konusunda Kâsânî'nin metodu ile çağdaşı Burhâneddin el-Mergînânî'nin *el-Hidâye*'deki metodu aynıdır.

Kâsânî'nin biyografisiyle ilgilenen müellifler genellikle bu eserin hocası Semerkandî'nin *Tuhfetü'l-fukahâ'* adlı kitabının şerhi olduğunu söylemektedirler. Biyografi yazarlarının bu kanaati muhtemelen Kâsânî hakkında halk arasında yaygın olan, "Hocasının *Tuhfe*'sini şerhetti ve kızıyla evlendi" sözünden kaynaklanmaktadır. Gerçekten de Kâsânî eserini hocasına sunduğunda hocasının kitabı çok beğendiği ve onu mehir kabul ederek bir fıkıh âlimi olan kızı Fâtıma'yı Kâsânî ile evlendirdiği kaynaklarda zikredilmektedir. Ne var ki *Bedâ'î' u's-şanâ'î'* gerek şekil gerekse muhteva bakımından klasik şerhlere benzemediği gibi her iki kitabın tertibi de farklıdır. Bu farklılıklara bakarak Otto Spies kitabın *Tuhfetü'l-fukahâ'* adlı eserin şerhi sayılmasının haksızlık olacağını söylemektedir (*Isl*, XLI, 18-26). *Tuhfe*'nin tenkitli neşrini gerçekleştiren Muhammed Zeki Abdülber ise Kâsânî'nin *Tuhfe*'deki bilgileri aynı kelimelerle *Bedâ'î'*'e aldığı, böylece *Tuhfe*'nin metnini koruduğunu ve bu yönüyle bir anlamda şerh sayılabileceğini söylemektedir (*Tuhfetü'l-fukahâ'* [Mukaddime], I, 23-25).

Kâsânî, son derece sistemli olan eserinin telifinde hocasının yolundan gitmiş olmakla birlikte gerek muhteva gerekse metodu bakımından *Bedâ'î'*'in *Tuhfe*'yi bir hayli aştığı görülür. Hanefî hukuk literatüründe, kendisinden önce olduğu gibi sonraki dönemlerde de bu açılardan kendisine ulaşılammış bir eser olan *Bedâ'î'*'in diğer meşhur Hanefî fi-

kıh kitapları gibi şerh, hâşiye vb. çalışmalara konu olmamasında bu açık, ilmi ve metodik özelliklerinin tesiri olmalıdır. Nitekim bugüne kadar *Bedâ'î'* üzerine yapılan bir tek ihtisar çalışması bilinmektedir. Bu eser, Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed er-Redî'nî el-Hüseynî'nin *Zâdü'l-ğarîb'd-dâyi' min Bedâ'î' i's-şanâ'î' fi tertîbi's-şerâ'î'* adlı kitabı olup 925 (1519) yılında yazılmıştır. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Ayasofya, nr. K. 1209, 524 varak). Kâtib Çelebi, Şah Muhammed b. Ahmed b. Ebû's-Suûd el-Manastırî'nin *Mücerredü'l-Bedâ'î'* ve *mulaḥḥaṣṣü's-şerâ'î'* adlı bir eserinden söz ediyorsa da (*Keşfü'z-ẓunûn*, I, 371) bu eserin mevcudiyeti tesbit edilememiştir.

Bedâ'î' ilk defa yedi cilt halinde basılmış olup (Kahire 1327-1328) bu neşrin ofset baskıları yapılmıştır (Beyrut 1974, 1982). Hadislerini Ahmed Muhtar Osman'ın tahrîc ettiği kitabın bir başka neşri Zeke-riyyâ Ali Yûsuf tarafından gerçekleştirilmiştir (I-X, Kahire 1972).

BİBLİYOGRAFYA :

Kâsânî, *Bedâ'î' u's-şanâ'î' fi tertîbi's-şerâ'î'*, Kahire 1327-28/1910, I-VII; Alâeddin es-Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ'* (nşr. Muhammed Zeki Abdülber), Dimaşk 1377/1958, nâşirin mukaddimesi, I, 23-25; *Keşfü'z-ẓunûn*, I, 230, 371; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 53; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1540; Brockelmann, *GAL*, I, 462, 465; *Suppl.*, I, 640, 643; *İzâhu'l-meknûn*, I, 606; C. Chehata, *Etudes de droit musulman*, Paris 1971, s. 22; Nicolas P. Aghnides, *An Introduction to Mohammadan Law And A Bibliography*, Lahore 1981, s. 180; *Ma'a'l-Mektebe*, s. 353; Otto Spies, "Istanbul Handschriften zu dem Rechtswerk Badâ'î' u's-Sanâ'î' des Kâsânî", *Isl*, XLI (1969), s. 18-26; W. Heffening — Y. Linant de Bellefonds, "al-Kâsânî", *EI²* (İng.), V, 690.



HALİT ÜNAL

BEDÂIU'z-ZÜHÜR

(بدائع الزهور)

İbn İyâs'ın

(ö. 930/1524)

başlangıcından 928 (1522) yılı sonlarına kadar Mısır tarihini ihtiva eden eseri.

Tam adı *Bedâ'î' u'z-zühûr fi ve-kâ'î'id-dühûr*'dur. 1493-1522 yılları arasında kaleme alınan eserde Mısır tarihinin başlıca olayları Sultan Kayıtbay'a kadar kısa, bu hükümdarın tahta çıkışından (1468) sonra ise daha geniş bir şekilde ele alınmaktadır. I. cildi iki bölüm olmak üzere beş ciltten oluşan *Bedâ'î' u'z-zühûr*'un I. cildinin ilk bölümünde müellif Mısır'la ilgili âyet ve ha-



Bedâ'î' u'z-zühûr'un müellif hattı nüshasının IV. cildinin zahriyesiyle son sayfası (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4197)

dislere, çeşitli âlim ve şairlerin Mısır'a dair söz ve şiirlerine, ülkelerin coğrafi taksimi gibi konulara temas ettikten sonra sırasıyla eski Mısır, Hulefâ-yi Râşidîn, Emevîler, Abbâsîler, Tolunoğulları, İhşidîler, Fâtımîler, Eyyûbîler ve 764'e (1363) kadar Memlûk tarihinden bahseder. İkinci bölümde ise 15 Şâban 764-15 Şâban 815 (30 Mayıs 1363 - 20 Kasım 1412) tarihleri arasındaki dönemi anlatır. Eserin II. cildi 815-872 (1412-1468), III. cildi 872-906 (1468-1501), IV. cildi 906-921 (1501-1515), V. cildi de 922-928 (1516-1522) yılları arasındaki olayları ihtiva eder.

İbn İyâs bazı tarihçiler gibi yalnız vak'aları nakletmekle kalmamış, bir kısım olayların yorumunu da yapmış, eserin bilhassa kendi devrine ait kısımlarında daha ayrıntılı bilgiler vermiştir. Bunlar arasında azil ve vefat haberleri, idarî nizamlar, içtimâî durumlar, dinî ve gayri dinî bayramlarla oyun ve av eğlenceleri, Nil'in yükselme ve alçalma zamanları, ay ve güneş tutulmaları, rüzgâr ve yağmurla ilgili meteorolojik bilgilerle âlim, edip, şair, tarihçi ve ileri gelenlerin biyografileri, mescid, zâviye, türbe gibi tesisler, fiyatlar ve meskûkât*la ilgili bilgiler eserin başlıca konularını teşkil etmektedir.

Eserin dikkati çeken yönlerinden biri, son cüzde, Yavuz Sultan Selim'in Mısır dönüşü Kahire'den İstanbul'a getirdiği 100 kadar Memlûklü bey, kadı, memur, mühendis, tâcir, usta ve sanatkârın isimlerini vermesi; diğeri ise Mısır'ın ilhakından sonra Osmanlılar'ın orada çeşitli sahalarda yaptığı değişikliklerden bahsetmesidir.

Bazı araştırmacılar, 922-928 yılları arası olaylarını ihtiva eden son cildin İbn İyâs'a ait olabileceğinden şüphe etmekte iseler de eserin üslûbu bir yana son cildin müellif nüshasının bulunması (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4198-4199), bu husustaki şüpheleri tamamen ortadan kaldırmıştır.

Müellif eserinde Mes'ûdî, İbn Asâkir, İbnü'l-Esir, İbn Abdülhakem, Sayrafi, Zehbî, İbn Hacer, Safedî, Makrîzî, İbn Dökmak, Sehâvî, İbn Tagrıberdî ve Aynî gibi tarihçilerin eserlerinden geniş ölçüde faydalanmıştır.

Özellikle son devrin siyasî ve askerî olaylarından başka Memlûk Devleti'nin idarî, hukukî, iktisadî, mimari ve edebî durumlarıyla sanatları hakkında verdiği bilgiler bakımından gerçekten zengin bir muhtevaya sahip olan *Bedâ'î u'z-zühûr* ilk defa Mısır'da yayımlanmış (Ka-

hire 1301-1306; Bulak 1311-1312), daha sonra eserin son üç cildi Paul Kahle ve Muhammed Mustafa tarafından "Bibliot-heca Islamica" serisi içinde 1931-1936 yılları arasında sıra gözetilmeden neşredilmiştir. Fakat Alman Müsteşrikler Cemiyeti'nin (Deutsche Morgenlandischen Gesellschaft) üstlenmiş olduğu bu neşre ait bütün kitapların cemiyetin Leipzig'deki mahzenlerinde II. Dünya Savaşı'nda yanması üzerine *Bedâ'î u'z-zühûr*'un yeniden neşri gündeme gelmiştir. Bunun üzerine Muhammed Mustafa tarafından hazırlanan yeni tenkitli metnin son üç cildi (III-V) 1960-1963, ilk iki cildi ise (I/1, 1/2, II) 1972-1975 yıllarında Kahire'de yayımlanmıştır. Muhammed Mustafa eserin bu neşrinde başta Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki müellif nüshası olmak üzere Leiden, Paris, Viyana, Londra ve Tahran kütüphanelerinde bulunan nüshaları da gözden geçirmiştir. Hatta bununla da yetinmeyerek İbn İyâs'ın nakillerini ona kaynaklık eden müelliflerin eserleriyle de karşılaştırmış ve bunlara dipnotlarda işaret etmiştir.

Bedâ'î u'z-zühûr'un bazı bölümleri İngilizce ve Fransızca'ya da çevrilerek yayımlanmıştır (bk. *EI*² [Fr.], III, 837).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İyâs, *Bedâ'î u'z-zühûr*, I-V; *Keşfü'z-zunûn*, I, 229; F. Wüstenfeld, *Die Geschichtschreiber der Araber und ihre Werke*, Göttingen 1882, nr. 513; Serkis, *Mu'cem*, s. 42-43; Brockelmann, *GAL*, II, 295; *Suppl.*, II, 405 vd.; Muhammed Mustafa, "Bedâ'î u'z-zühûr fî vakâ'i' i'd-dühûr l'İbn İyâs", *Tİ*, III, 249-270; M. Sobernheim, "İbn İyâs", *İA*, V/2, s. 758-759; W. M. Brinner, "İbn İyâs", *EI*² (Fr.), III, 835-837.



CEVAT İZGİ

BEDÂİYYE

(bk. BEDÂ).

BEDÂÜNÎ, Abdülkâdir

(عبدالقادر البدائوني)

Abdülkâdir b. Mülûkşâh el-Bedâünî
(ö. 1024 / 1615 [?])

Bâbürlüler devrinde
Hindistan'da yaşayan tarihçi ve
ilim adamı.

1540'ta Câypûr'daki Toda Bhim'de, Nâsirüddin Hümâyûn'un saltanatının son zamanlarında doğdu. Babası, Beçu Senbhelî'nin talebesi Şeyh Mülûkşâh el-Bedâünî, hayatının ilk yıllarını Toda Bhim'in kuzeydoğusundaki Besâver'de geçirdi. Abdülkâdir 1553'te Senbhel'de Şeyh Hâ-

tim'den ders aldı. 1559'da babası ile Bâbürlüler'in büyük kültür merkezi olan Agra'ya gitti ve orada müftü Ebû'l-Feth b. Abdülgafûr, Ebû'l-Fazl Allâmî ve Şeyh Mübârek Nâgavî'nin yanında öğrenimine devam etti. Hanefî hukukçusu Kadî Ebû'l-Meâlî'den de ders gördü. 1562 yılında babası vefat edince memleketi Bedâün'a dönmek zorunda kaldı. Bir müddet sonra Hindistan'da "Farsça'yı en iyi yazan Türk" diye şöhret bulan Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin mensup olduğu Hezâre-i Lâcîn kabilesinin yaşadığı Patiyâ-lî'ye gitti. Câgîrdâr Hüseyin Han'ın hizmetine girerek dokuz yıl kadar onun yanında kaldı.

1574'te dostu Hakîm Aynülmülk ve Cemal Han Kurçî tarafından Bâbürlüler'in büyük hükümdarlarından biri olan Celâleddin Ekber Şah'a takdim edildi ve aynı yıl saray imamlığına getirildi. "Meded-i maas" olarak 1000 bigalık timar tevcih edildi ve bundan dolayı kendisine "hezârî" lakabı verildi. Ekber Şah'ın başlattığı kültürel faaliyetlere katıldı, bazı Arapça ve Sanskritçe eserleri Farsça'ya tercüme etti. Bu arada XVI. yüzyılın büyük tarihçilerinden *Tabakât-ı Ekberî* müellifi Nizâmeddin Ahmed Herevî ile tanıştı ve onun himayesini gördü. Muhtemelen 1615 yılında öldü. Ebced hesabı ile tarih düşürmekte usta olan Bedâünî şiirlerinde Kâdirî mahlasını kullanmıştır.

Eserleri. 1. *Müntehabü't-tevârih* (Târîh-i Bedâünî). Bedâünî İslâm dünyasında bu eseriyle şöhrete kavuşmuştur. Üç cilt olan *Müntehabü't-tevârih*'in birinci cildi, Gazneli Hükümdarı Sebük Teğin'in tahta çıkışından (366/977) Bâbürlü hükümdarı Hümâyûn'un ölümüne (963/1556) kadar Hindistan tarihini ihtiva eder. İkinci cilt Ekber Şah'ın ilk kırk yılına (1556-1596) ayrılmıştır. Son ciltte ise çağdaşı olan Bâbürlü âlim, şair, filozof, hekim ve sülâhîlerin kısa biyografileri verilmiştir. Eserin özellikle ikinci cildi, Ekber Şah'ın dinî görüş ve faaliyetleri konusunda koyu bir sünnî olan müellifini mütalaalarını ihtiva etmesi bakımından önem taşımaktadır. Bedâünî'nin bu eseri yazarken faydalandığı başlıca kaynak Nizâmeddin Ahmed'in *Tabakât-ı Ekberî* adlı kitabıdır. Müellif Ekber Şah'ın din konusundaki düşüncelerini ve bazı tutum ve davranışlarını tenkit ettiği için sağlığında eserini gizledi. *Müntehabü't-tevârih*'in Farsça aslı Ahmad Ali, Kebîrüddin Ahmad ve W. Nassau Lees tarafından iki cilt halinde yayımlanmıştır (Calcutta 1864 - 1869; Lucknow 1868). Eserin